

ΑΓΩΓΗ  
ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ  
ΗΛΙΚΙΑΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ  
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ  
ΤΕΧΝΙΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ

ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗ ΕΥΣΤΑΘΙΑ ΣΩΦΡΟΝΑ ΦΛΩΡΑ ΚΙΑΜΙΛΗ

# ΑΓΩΓΗ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Β' ΤΑΞΗ 1ου ΚΥΚΛΟΥ - 2ος ΚΥΚΛΟΣ

Εκδόσεις: Βορβάν Βρεφονηπιακών



Τα σκίτσα επιμελήθηκε η Σόνια Μεντή.

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ  
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**ΤΕΧΝΙΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ**

**Μαρία Νικολακάκη**

**Ευσταθία Σωφρονά**

**Φλώρα Κιαμίλη**

# **ΑΓΩΓΗ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ**

**Β΄ τάξη 1<sup>ου</sup> Κύκλου - 2<sup>ου</sup> Κύκλου**

**Ειδικότητα: Βοηθών Βρεφονηπιοκόμων**



**ΤΟΜΕΑΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ**

**ΑΘΗΝΑ 2001**

## ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

**Μαρία Νικολακάκη**

Νηπιαγωγός, Δασκάλα, B.E.d,  
M.E.d., Ph.D Επιστημών της Αγωγής

**Ευσταθία Σωφρονά**

Νηπιαγωγός - Διακοσμήτρια

**Φλώρα Κιαμίλη**

Νηπιαγωγός - Κοινωνιολόγος

## ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ

**Ροζάκος Γεώργιος**

Ειδικός Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

## ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΡΙΣΗΣ

**Σπύρος Πανταζής**

Επίκουρος Καθηγητής Π.Τ.Ν. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

**Κωνσταντίνα Παπαλουκά**

Νηπιοκόμος, ειδικευμένη στη Συμβουλευτική και τον Προσανατολισμό, Καθηγήτρια ΤΕΕ

**Μαρία Σακελλαρίου**

Βρεφονηπιοκόμος - Θεολόγος, Δρ. Παιδαγωγικής

## ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

**Κωστούλα Φορτούνη**, Φιλολόγος

## ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

**Κωνσταντίνα Δημητρέλου**, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης

### ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Υπεύθυνη του τομέα

«Υγείας και Πρόνοιας»

**Ματίνα Στάππα**, Οδοντίατρος

Πάρεδρος ε.θ. Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

# ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ .....	11
----------------	----

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

### ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

1.1. Έννοια της Προσχολικής Αγωγής .....	15
1.2. Αναγκαιότητα της Προσχολικής Αγωγής .....	21
1.3. Σκοποί της Προσχολικής Αγωγής .....	24
1.4. Ο αντισταθμιστικός ρόλος της Προσχολικής Αγωγής .....	26
Ανακεφαλαίωση .....	29
Ερωτήσεις - Θέματα προς Συζήτηση .....	30

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

### ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

2.1. Εισαγωγή .....	33
2.2. Αρχαία Περίοδος .....	33
2.2.1 Αρχαία Ελληνική Περίοδος .....	34
α) Πλάτωνας .....	34
β) Αριστοτέλης .....	35
2.2.2. Ρωμαϊκή εποχή .....	36
Πλούταρχος .....	36
2.3. Μέση Περίοδος .....	37
2.3.1. Βυζάντιο .....	37
2.3.2. Μεσαίωνας .....	38
2.3.3. Αναγέννηση .....	38
2.4. Προδρόμοι Προσχολικής Αγωγής .....	39
2.4.1. Κομένιος .....	39
2.4.2. Τ. Λοκ .....	40
2.4.3. Ρουσσώ .....	41

2.4.4. Πεσταλότσι .....	42
2.5. Σύγχρονη Περίοδος .....	42
2.5.1. Γαλλία .....	42
2.5.2. Γερμανία .....	43
2.5.3. Ιταλία .....	45
2.5.4. Μ. Βρετανία .....	46
2.5.5. Ελβετία .....	46
2.5.6. Βέλγιο .....	48
2.5.7. Ανατολική Ευρώπη .....	48
2.5.8. Η.Π.Α. ....	49
2.6. Η βιωματική προσέγγιση της μάθησης, προσέγγιση project .....	50
2.7. Ανοιχτό Σχολείο-Ανοιχτό Κέντρο Προσχολικής εκπαίδευσης .....	51
2.8. Νέες τάσεις Προσχολικής Αγωγής .....	51
Ανακεφαλαίωση .....	54
Ερωτήσεις - Θέματα προς Συζήτηση .....	55

### ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

#### ΘΕΜΕΛΙΩΤΕΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

3.1. Ιωάννης Ερρίκος Πεσταλότσι .....	59
Το έργο του .....	59
Το παιδαγωγικό του υλικό .....	60
3.2. Φρειδερίκος Φρέμπελ .....	62
Το έργο του .....	62
Το παιδαγωγικό του υλικό .....	63
3.3. Μαρία Μοντεσσόρι .....	66
Το έργο της .....	66
Το παιδαγωγικό της υλικό .....	69
3.4. Οβίδιος Ντεκρολύ .....	71
Το έργο του .....	72
Το παιδαγωγικό του υλικό .....	73
Ανακεφαλαίωση .....	75
Ερωτήσεις - Θέματα προς Συζήτηση .....	76

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

### Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΟΥ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΑΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ

4.1. Η εξέλιξη του θεσμού .....	79
4.2. Σκοπός και αναγκαιότητα του Βρεφονηπιακού σταθμού .....	82
4.3. Ημερήσιο πρόγραμμα απασχόλησης των παιδιών .....	84
4.4. Το ψυχοπαιδαγωγικό υλικό .....	89
Ανακεφαλαίωση .....	96
Ερωτήσεις - Θέματα προς Συζήτηση .....	97

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

### ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

5.1. Ιστορική εξέλιξη του Νηπιαγωγείου στην Ελλάδα .....	101
5.2. Σκοπός του Νηπιαγωγείου .....	103
5.3. Ημερήσιο Πρόγραμμα .....	106
5.4. Ύλη/ Μέσα του Νηπιαγωγείου και Διδακτικό Κλίμα .....	108
5.5. Διδακτικό Κλίμα .....	109
5.6. Η Οργάνωση του Νηπιαγωγείου .....	112
Ανακεφαλαίωση .....	114
Ερωτήσεις - Θέματα προς Συζήτηση .....	115

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

### Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

6.1. Ο/η παιδαγωγός στην τάξη .....	119
6.2. Η συνεργασία παιδαγωγού-γονέων .....	124
6.3. Η συμβολή του/της παιδαγωγού στην προσαρμογή του παιδιού στο Βρεφονηπιακό σταθμό-Νηπιαγωγείο .....	127
6.4. Συνεργάτες της Προσχολικής Αγωγής .....	129
Ανακεφαλαίωση .....	130
Ερωτήσεις - Θέματα προς Συζήτηση .....	131

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

### ΤΟΜΕΙΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

7.1. Ψυχοκινητικός τομέας .....	135
7.1.1. Ο ρόλος της αγωγής .....	135
7.1.2. Δραστηριότητες .....	142
7.2. Αισθητηριακός τομέας .....	148
7.2.1. Ο ρόλος της αγωγής .....	148
7.2.2. Δραστηριότητες .....	150
7.3. Νοητικός τομέας .....	154
7.3.1. Ο ρόλος της αγωγής .....	154
7.3.2. Δραστηριότητες .....	157
7.4. Κοινωνικο-συναισθηματικός, ηθικός - θρησκευτικός τομέας .....	160
7.4.1. Ο ρόλος της αγωγής .....	160
7.4.2. Ο ρόλος του/της παιδαγωγού .....	166
7.4.3. Δραστηριότητες .....	166
Ανακεφαλαίωση .....	169
Ερωτήσεις - Θέματα προς Συζήτηση .....	171

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

### ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ - ΑΝΑΓΝΩΣΗ - ΓΡΑΦΗ

8.1. Σύγχρονες αντιλήψεις για τον προφορικό λόγο, την Ανάγνωση και τη Γραφή .....	175
8.2. Προφορικός Λόγος - Ο ρόλος της αγωγής .....	177
8.2.1. Δραστηριότητες Προφορικού Λόγου .....	178
8.3. Ανάγνωση - Ο ρόλος της αγωγής .....	180
8.3.1. Δραστηριότητες Ανάγνωσης .....	181
8.4. Γραφή, γραπτή έκφραση - Ο ρόλος της αγωγής .....	182
8.4.1. Δραστηριότητες γραφής .....	186
8.5. Ο ρόλος του/της παιδαγωγού Προσχολικής Εκπαίδευσης .....	190
Ανακεφαλαίωση .....	192
Ερωτήσεις - Θέματα προς Συζήτηση .....	193



## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

### ΦΥΣΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

9.1. Φυσικές Επιστήμες .....	197
9.1.1. Φυσική .....	202
9.1.2. Βιολογικές Επιστήμες( Ζωολογία, Φυτολογία) .....	204
9.1.3. Οικολογία (Περιβαλλοντική Εκπαίδευση) .....	210
9.2. Κοινωνικές Επιστήμες .....	216
9.2.1. Ο ρόλος της αγωγής .....	216
9.2.2. Μεθοδολογία - Ενδεικτικές Δραστηριότητες .....	221
Ανακεφαλαίωση .....	225
Ερωτήσεις - Θέματα προς Συζήτηση .....	226

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

### ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

10.1. Η Έννοια του Αριθμού στα παιδιά προσχολικής ηλικίας .....	229
10.2. Η Διδασκαλία των Μαθηματικών στην Προσχολική Εκπαίδευση .....	232
10.3. Μεθοδολογία στην Προσχολική Εκπαίδευση - Δραστηριότητες .....	235
Ανακεφαλαίωση .....	238
Ερωτήσεις - Θέματα προς Συζήτηση .....	239

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

### ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

11.1. Εισαγωγή .....	243
11.2. Εικαστική τέχνη (Ζωγραφική, Πλαστική, Κοπτική-Κολλητική, Κολλάζ κ.ά.) .....	244
11.3. Μουσική .....	245
11.4. Θεατρική τέχνη (Δραματοποίηση, Θεατρικό παιχνίδι, Κουκλοθέατρο - Θέατρο Σκιών) .....	247
11.5. Λογοτεχνία .....	249
11.6. Γνωριμία των παιδιών της προσχολικής ηλικίας, με τα δημιουργήματα της ελληνικής και παγκόσμιας παράδοσης .....	249
Ανακεφαλαίωση .....	251
Ερωτήσεις - Θέματα προς Συζήτηση .....	252

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12****ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ**

12.1. Σημασία του Παιχνιδιού.....	255
12.2. Παιχνίδι και εκμάθηση κοινωνικών ρόλων .....	267
12.3. Παιχνίδι και προσωπικότητα του παιδιού .....	270
Ανακεφαλαίωση .....	274
Ερωτήσεις - Θέματα προς Συζήτηση .....	275

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13****ΜΜΕ ΚΑΙ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ**

13.1. Ο παιδαγωγικός ρόλος των ΜΜΕ .....	279
13.2. Αγωγή χρήσης των Μ.Μ.Ε. ....	283
13.3. Τηλεόραση .....	289
13.4. Ηλεκτρονικός υπολογιστής .....	292
Ανακεφαλαίωση .....	296
Ερωτήσεις - Θέματα προς Συζήτηση .....	297

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14****Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ**

14.1. Η αξιολόγηση στην Προσχολική Αγωγή .....	301
14.2. Ο φάκελος εργασιών του παιδιού .....	302
Ερωτήσεις - Θέματα προς Συζήτηση .....	304

ΓΛΩΣΣΑΡΙ .....	305
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ .....	309

# Πρόλογος

Όταν βλέπω ένα παιδί, αισθάνομαι δύο πράγματα: τρυφερότητα για το παιδί τώρα και σεβασμό για τον άνθρωπο που θα γίνει.

(Louis Pasteur)

Το βιβλίο αυτό προορίζεται για τους μαθητές και τις μαθήτριες της Β΄ τάξης 1<sup>ου</sup> Κύκλου και του 2<sup>ου</sup> Κύκλου των Τ.Ε.Ε. του Τομέα Υγείας και Πρόνοιας της ειδικότητας Βοηθών Βρεφονηπιοκόμων.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες θα μάθουν τις βασικές έννοιες της Προσχολικής Αγωγής, έτσι ώστε σταδιακά να γίνουν ικανοί να συμβάλουν με τις δικές τους δυνάμεις και δυνατότητες στην οικοδόμηση μιας σωστής και εποικοδομητικής συνεργασίας μεταξύ βρεφονηπιοκόμων, νηπιαγωγών και βοηθών βρεφονηπιοκόμων, προς όφελος των παιδιών.

Με τη διδασκαλία του μαθήματος της Αγωγής Προσχολικής Ηλικίας, επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- ☀ Να συνειδητοποιήσουν την αναγκαιότητα και τη σημασία της αγωγής στην Προσχολική Εκπαίδευση,
- ☀ να σχηματίσουν μια γενική εικόνα της εξέλιξης της Προσχολικής Αγωγής,
- ☀ να γνωρίσουν το ρόλο του/της παιδαγωγού στη βρεφονηπιακή ηλικία,
- ☀ να αντιληφθούν το ρόλο των δραστηριοτήτων για την ολόπλευρη ψυχοπνευματική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού,
- ☀ να αναπτύξουν ευαισθησία και αγάπη προς το παιδί.

Οι ειδικοί στόχοι του μαθήματος είναι οι εξής:

- ☀ Να γνωρίσουν το περιεχόμενο της Προσχολικής Αγωγής,
- ☀ να μάθουν σε ποιους επιμέρους τομείς της ανάπτυξης του παιδιού αναφέρεται η Προσχολική Αγωγή,
- ☀ να μπορούν να επιλέγουν τις κατάλληλες δραστηριότητες για κάθε επιμέρους τομέα ανάπτυξης,
- ☀ να συνειδητοποιήσουν ότι η αγωγή διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του ανθρώπου.

Η συγγραφή του βιβλίου ακολουθεί το αντίστοιχο Αναλυτικό Πρόγραμμα και τις υποδείξεις του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Η ύλη του βιβλίου διαιρείται σε δεκατέσσερα κεφάλαια. Στα κεφάλαια ορίζονται οι γενικές αρχές της Προσχολικής Αγωγής, μελετώνται ξεχωριστά ο Βρεφονηπιακός Σταθμός και το Νηπιαγωγείο, και τέλος, παρουσιάζονται τα μαθήματα που διδάσκονται στη Προσχολική Αγωγή, συνοδευμένα από δραστηριότητες.

Στο τέλος κάθε κεφαλαίου υπάρχει ανακεφαλαίωση, ερωτήσεις, ασκήσεις και δραστηριότητες, με σκοπό την εμπέδωση των θεωρητικών γνώσεων. Το γλωσσάριο και το ευρετήριο στο τέλος του βιβλίου πιστεύουμε ότι θα βοηθήσουν, ώστε το βιβλίο να γίνει πιο εύχρηστο και λειτουργικό. Η βιβλιογραφία που παρατίθεται στοχεύει να αποτελέσει έναυσμα και κίνητρο για αναζήτηση πρόσθετων γνώσεων και πληροφοριών.

Η εποχή που συγγράφεται το βιβλίο είναι γενικά περίοδος μεταβολών και εκσυγχρονισμού του περιεχομένου της Προσχολικής Αγωγής. Σε πολλές περιπτώσεις ανατρέξαμε στη διεθνή βιβλιογραφία για τη θεωρητική θεμελίωση εννοιών που δεν έχουν ερευνηθεί στην ελληνική εμπειρία.

Το βιβλίο αυτό αναφέρεται στην προσχολική αγωγή, που αποτελείται από τα νηπιαγωγεία και από τους παιδικούς σταθμούς. Στα νηπιαγωγεία εργάζεται ο/η νηπιαγωγός, ενώ στους βρεφονηπιακούς σταθμούς ο/η βρεφονηπιοκόμος, ο/η νηπιαγωγός και οι βοηθοί βρεφονηπιοκόμων, στους οποίους απευθύνεται το βιβλίο. Με τον όρο ο/η παιδαγωγός (εννοείται προσχολικής αγωγής) καλύπτονται και οι τρεις παραπάνω όροι. Με αυτόν τον τρόπο χρησιμοποιούνται οι όροι αυτοί και στο συγκεκριμένο βιβλίο. Οι συγγραφείς θα δεχτούν ευχαρίστως παρατηρήσεις στο περιεχόμενο του βιβλίου που θα έχουν ως αποτέλεσμα τη βελτίωσή του.

Η συγγραφική ομάδα εκφράζει τις ευχαριστίες της προς τους κριτές για τις υποδείξεις και παρατηρήσεις τους, καθώς και προς όλους τους παράγοντες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, για τη συνδρομή τους.

Επίσης θα θέλαμε να εκφράσουμε τις ευχαριστίες μας προς τα παιδιά και τους φορείς (Βρεφονηπιακός Σταθμός Χριστοδουλάκειο Π.Ι.Κ.Π.Α., Δημοτικοί Σταθμοί Δήμου Χολαργού) που μας βοήθησαν στην παραγωγή του φωτογραφικού υλικού.

Η Συγγραφική Ομάδα